

L'andamaint da las renovaziuns cuntainta la Viafier retica

Lavuors pro tunnel e staziun sün buna via

La Viafier retica realisescha quist on duos gronds projects in Engiadina Bassa. I's tratta dals müdamaints da fabrica pro'l tunnel da Tasna e la staziun a Scuol. La lavur progredischa sco planisà.

(anr/map) La Viafier retica cumainza e finischa ingon ad Ardez. Il traffic davent da là e fin là es organisà cun autos da posta. Il motiv es la renovaziun dal tunnel da Tasna, ün tunnel chi ha fat grond rumpestea. Per pudair tilla far bain s'haja decis da serar il traffic da tren per bundant ün mez on e güsta eir far il müdamaint da fabrica necessari pro la staziun a Scuol. Implü vain realisà dürant quist temp ün surpassagi cun barriera pro la staziun da Ftan.

I vain lavurà di e not

Il tunnel da Tasna es cun seis 2351 meters il terz lung tunnel da la rait da la Viafier retica. El es gnü fabrichà dal 1913 e daspò as muainta il terrain da maniera chi dà minch'on defuormaziun fin a 14 millimeters pro'l tunnel. La substanzza da fabrica pro la zona da portal da la vart dad Ardez es talmaing indeblida sün üna distanza da 330 meters ch'ella nun accumulaischa plü las pretaisas da sgürezza e da profil interieur d'ün tunnel modern. Perquai sto gnir schlargià il profil e la costruziun portanta sto gnir rimplazzada. Las relaziuns difficilas e complexas da la fundamainta han piserà daspò il cumanzamaint da las lavuors in marz dal 2008 adüna darcheu per interrupziuns respectiv disturbis dal traffic da tren. Per surmuntar las difficultats geologicas e per garantir la sgürezza dal menaschi da la viafier sco eir quella dals lavuraints aint il tunnel es gnü decis d'adattar la metoda da fabricar. La sbodada dals 13 000 meters cubic vain fatta suot protecciun d'üna spezcha da parasur da büschens betonats. 40 lavuraints chi vegnan da differents pajais lavuran set dis l'eivna, di e not, in trais gruppas. In tocs da 10 meters vain ruot giò, sgüra e betonà. Fin in avuost dess esser finida la sbodada. Lura cumainzan las lavuors internas e dürant l'ultim'eivna avant l'avertüra sto gnir miss aint gera, francà il binari e montada la lingia electrica. Actualmaing sun routs oura a fin raduond 200 meters, quai chi correspuonda al 60 pertschient dal traject da renovaziun.

Cun quai es il plazal da fabrica sün buna via per realisar l'avertüra planisada pels 23 da november 2009. Ils cuosts totals dal müdamaint da fabrica sun büdschettats cun 26,45 milliuns francs.

Üna staziun moderna

La serrada dal traject da viafier da Scuol ad Ardez causa la sanaziun dal tunnel da Tasna ha deliberà sinergias pel müdamaint da fabrica pro la staziun a Scuol. La Viafier retica investischa sur 18 milliuns francs per müdar ils binaris e'ls lös publics. Ulteriurs 3,5 milliuns francs vegnan impuondüts per la modernisaziun da las localitats da vendita e dal stabilimaint da retschaimaint. Amo in marz es gnüda demontada la lingia electrica ed eir ils binaris sun gnüts tuts ourdgiolter da maniera cha l'aspet actual da la staziun a Scuol sumaglia a quel d'avant 100 ons. Principi da mai sun gnüdas surdattas las incumbenzas da fabrica pels novs binaris e'l perrun cun tet sco eir pel edifiz. La fundamainta dals binaris vain refatta cumplettaing e las localitats per las installaziuns tecnicis sun fingià cumanzadas. Tschellas lavuors sun planisadas pels mais gün e lügl. I darà quatter binaris, dals quals duos sun destinats pel traffic da marchanzia. In tuot sun previssas 13 s-changias e'l tet dal perrun sarà 160 meters lung. Fin cha'l traject possa gnir tut in funcziun la fin da november sun da far amo diversas lavuors vi da las installaziuns tecnicis da viafier. A l'interm dal stabilimaint da retschaimaint es previssa üna zona dad evenimaint. L'inauguraziun da la nova staziun gnarà fatta dürant il mais december.

Rimplazzamaint efficiant

Dürant la serrada dal traject tarter Ardez e Scuol vain manà il traffic cun autos da posta. L'urari es gnü adattà ed a la staziun a Scuol sun garantits ils servezzans da vendita e da cussagliaziun. Culs cliants da marchanzia sun gnüts elavurats concepts logistics individuals. S-chargiada vain la marchanzia a Zernez e da là davent funcziuna il transport cun camions. Quist müdamaint düra fin al di da l'avertüra dal traject cul tunnel da Tasna renovà e cun la nova staziun a Scuol, als 23 da november 2009.

Glatsch da la regiun ha success

Balnot – ün pionier da glatscharia

La stà es il temp dal glatsch e per Balnot es quai la stagiun ota. Passa settanta sorts da glatsch cun lat biologic o cun aua vegnan produüts a Ftan.

Fadrina Hofmann Estrada

In Engiadina nu daja üna glatscharia, dimena fundaina svesta üna. Quai d'eira l'impissamaint cha Balsler Derungs e Cilgia Gianom han gnü avant bundant 14 ons. Els vaivan vivü fin dal 1992 a Val Poschiarvo e da là davent esa pac toc fin a Tirano in Italia – il pajais da las gelaterias.

Els vaivan constatà cha las glatscharias giran la fich bain e ch'in Svizra nu d'eira quai amo insomma na ün trend. Implü daiva il problem da massa bler lat. «Bun lat e bun'aua, quai ans ha dat l'idea da provar da far glatsch», disch Balsler Derungs. Il nom «Balnot» es intant dvantà üna marca cha tuots cugnuoschan illa regiun. Il nom as fuorma our dals prenoms dals fundatuors: Balsler e Not. Not Viletta da Guarda vaiva miss a disposiziun al cumanzamaint las localitats da producciun e'l lat, s'ha però retrat da l'affar davo duos ons e mez.

Stagiun ota d'instà

Daspò 1998 daja la «Glatscharia Balnot» pro'l Stradun a Scuol. D'instà as fuorman colonnas fin davant porta cun giasts ed indigens chi lessan comprar üna culla da frajas, zabajone o amaretto. Üna qualità dals glatschs da Balnot es il lat biologic. Quel vain furni dals paur da Ftan chi appartegnan a la società da la lataria. Ils glatschs cun aint frütta invezza vegnan fats cun aua. Il local ingio chi naschan las delizchusas creaziuns da glatsch da Balnot es be pitschen. La producciun cumpleta ha lö in quist local e quai dürant tuot on. Üna persuna fa praticamaing tuot la lavur. D'instà sun duos persunas respunsablas pella producciun, per part da las set a bunura fin a las ses la saira.

Üna procedura simpla

La procedura per far glatsch ha adüna listessa basa. Il producent pastorisescha il lat fris-ch ed agiundscha ün emulgatur, gromma, zücher e lat in puolvra. Al mix da 10 liters metta'l pro il gust. Quai po esser üna pasta, üna spezcha (p.ex. chanella) o ün concentrat sco pro la cunserva. Davo ün temp da repos in recipiats aposta vain la consistenza in üna maschina, l'uschedit freezer. Quel funcziuna tenor il princip da rotaziun e pissera cun üna paraid fraida cha la massa vegna sfraidida da bundant plus quatter a minus desch grads. Per chi nu's fuorman cristals daja ün mecanissem cun cürtels da plastic dür chi sgrattan davent adüna inavant la massa plü fraida da la paraid dal recipiaint. Uschea dschela be ingio cha'l liquid vain in contact culla paraid fraida. Quist process düra var 10 minuts. Il resultat es üna crema culla consistenza da meil. Quella vain implida in fuormas da quatter grondezzas: la fuorma dad ün deciliter, il paket per famiglias, la fuorma da quatter liters per l'hotelleria e quella da tschinch liters pella glatscharia. Cul camion vain manà il glatsch pro'ls cliants.

Passa 70 sorts da glatsch

Balnot furnischa glatsch ad ustarijs ed hotels illa regiun. Dürant tschinch

Balsler Derungs ha amo adüna plaschair da seis glatsch.

ons haja dat eir üna glatscharia da Balnot a Tavo. «Quai nu d'eira il lö adattà per üna glatscharia, id es massa fraid», manaja Balsler Derungs dond ün sguard inavo. Il plü bler glatsch furnischa Balnot per l'aigna glatscharia a Scuol. Furniziuns fa l'affar però eir a Cuaira, Basilea e Liestal. La carta da postaziuns pel cliaint cumpliuga passa 70 sorts da glatsch. «Ils gusts decidain nus, per part survignina eir impuls da cliants», spiega Balsler Derungs. Cun 70 sorts da glatsch riva Balnot al limit da las capacitats per na stuvair strichar ün'otra sort da la carta.

Nouva butia i'l @-Center

Che es lura uschè spezial vi dal

glatsch da Balnot? «Il glatsch nun es uschè deutsch e fat fris-chamaing». Dad avrigl fin october venda Balnot infra ün'eivna quai chi vain produü. 80 pertschient da la producciun ha lö dürant la stà e quai correspuonda a circa 30 000 liters glatsch. 14 ons davo la fundaziun da Balnot disch Balsler Derungs: «L'affar es amo adüna interessant». El ha constatà cha dürant ils ultims ons es nada üna tscherta cultura da glatscharias in Svizra e's sain-ta ün zich sco ün pionier chi ha forza eir dat impuls ad otras regiuns. Il prossem pass cha la «Glatscharia Balnot» fa a Scuol es la müdada i'l nou @-Center in december da quist on. Illa nouva butia daraja daplä spazi e lura nu's fuormaran plü colonnas fin bod oura sülla via.

Na uschè deutsch e fat fris-chamaing – quai es la secrettezza dal glatsch da Balnot. Fotografias: Fadrina Hofmann Estrada

Imprender meglder rumantsch

Straffälle cas penals

der Strafaufschub	la suspensiu dal chastih / chastì
die Strafflöschung	l'annunaziun dal chastih / chastì
die Straftilgung	l'annulaziun dal chastih / chastì
die Prävention von Straftaten strafrechtlich strafwürdig	la prevenziun dals delicts
die Vergewaltigung eine sexuelle Nötigung pornografische Straftaten	penel,-a / penal,-a chastiablel,-bla la violaziun ün sforz sexual / sexual delicts pornografics
die Schändung	la dischonuraziun
die Drohung	l'imnatscha
die Freiheitsberaubung,-entziehung	la privaziun da la liberted / libertad